

Vybrané etické směry – existencialismus

I. Úvedení do existencialismu

Chceme-li pochopit podstatu existencialismu – jednoho z nejvýznamnějších filosofických a etických směrů 20. století – nepomůže nám odkaz na jeho autory s datem narození, suchý výkladový rozbor ani filosofický slovník. Pomůže nám několik životních situací, skutečných či literárních, které nejlépe osvětlí, o co v existencialismu – a možná také, pokud má existencialismus pravdu – v našem životě jde.

Situace první – absurdní, vyloučené, svobodné

Představte si, že jste na schůzi katedry nejmenované vysoké školy (pro jistotu nejde o FSS MU ☺). Jste na schůzi, na které jste byli již mnohokrát a jako vždy si čmáráte na papír nesmyslné obrázky, zatímco slova více-méně zbytečná poletují vzduchem. Kdosi mluví o svých citacích. Víte – už dlouho víte – že citace se pořizují podvodem, ve kterém citujete někoho známého a on cituje Vás, i když s Vaším tématem má jeho výzkum jen velmi málo společného. Není to správné, ale dělá se to – můžete tedy kreslit dál a dál se nudit. A najednou vidíte toho konkrétního mluvčího, jak sám tomu co říká – a o čem musí vědět, že je lež – věří a ostatní přikyvují, jako by tomu všemu najednou také začínali věřit. Z ničeho nic vás přepadne pocit naprosté životní absurdnosti. Cítíte, že do toho všeho nepatříte a nemůžete patřit. A hned po procitnutí z prvního šoku z absurdnosti Vaší existence se musíte ptát – jak to, že ostatní necítí to co vy? Jak to, že nejsou zhrození, jak to, že s řevem neutečou pryč? A tak řeknete několik kritických slov, aby i oni pochopily absurditu, ale nikdo neví co máte na mysli, takže k pocitu absurdity přibývá pocit vyloučenosti a samoty. Nejenom, že sem nepatříte, ale navíc jste sám. A přitom cítíte, že právě teď už nesmíte dál kreslit obrázky a podřizovat se absurdnímu světu – teď budete muset něco udělat, abyste zachovali alespoň naději na cosi, co by mohlo dát životu smysl. A také cítíte intenzivní pocit svobody – já mohu to prokazatelně hnusné a absurdní odmítnout. Můžu vzít alespoň část svého života do svých rukou. První zážitek k pochopení existence, jak ji definuje existencialismus.

Situace druhá – volba a krach

Rozhodnete se pomoci člověku. Svobodně, s vědomím všech následků, dobrovolně. Obětujete svojí práci, svoje přátele, svůj volný čas, sebe samého. Dáte se k dispozici. A ten člověk se po tom všem zabije v autě. Nebo Vás začne nenávidět. Nebo Vás jenom potřeboval a ta potřeba je náhle pryč. Vy jste si vybrali cestu a i když nemůžete ovlivnit, zda dojdete do cíle – jste za svoji volbu naprosto a jedinečně odpovědní. Vy – nikoli on – budete platit za své rozhodnutí. Vy – nikoliv on – budete muset do svého života zapracovat ten nesnesitelný pocit krachu, v jistém slova smyslu absolutního a neodčinitelného krachu. Vy jste volili a vy musíte přijmout fakt krachu vaší volby i oběti. A každý čin – i nečinnost – je volbou, za kterou budete odpovědní. Volbě – neboť každý čin je aktem volby zabíjejícím všechny ostatní možnosti – ani odpovědnosti za následky této volby nemůžete uniknout. Jste odsouzeni volit a za svoji volbu platit – a třeba cenou životního krachu.

Situace třetí – svět jako sebe-projekt

Sedíte s neznámými lidmi v restauraci, odhodlaně a tiše jíte svojí oblíbenou polévku a dopijíte oblíbený čtvrtý rum. A ti třicátníci se najednou začnou bavit o nějaké dívce z hlediska fyzických předností a používají slova jako „na to by měla mít zbrojní pas“ a nakonec jsou vulgárnější a vulgárnější. Stejně jako v případě naší první situace nejdřív pocítíte odpor. Člověk není – alespoň pro vás – úhledně zabalený dárkový balíček fyzických předností, nemůžete od něho odečítat jeho city a hodnoty a všechny ty nevyčválané řeči mu ubližují i když je neslyší. Jenže kromě odporu a absurdity náhle víte, že i ve vašich možnostech – sice proti vašemu vlastnímu cítění a chtění, ale přeci jen – je možnost volit takovou existenci, ve které ta slova budete pronášet vy. Vaše svoboda je širší než vaše hodnoty, ve vašich možnostech není jen dobro, ale i zlo, nejen přátelství, ale i závist. Není to vaše volba, ale je to vaše možnost takto volit. Svoboda je Vaší podstatou daleko víc než všechno hodnotné ve Vás – to dobré (nebo zlé) je pouhý derivát, odvozenina, sedlina vaší svobody. A proto také nikdy nebudete schopni dát svému životu nějaký definitivní význam dřív než ve chvíli smrti. Do okamžiku smrti dává každý další čin minulosti nový význam. Jak kdesi napsal Sartre (a po něm náš Václav Černý): teprve když stojíte před popravčí četou, zjistíte, zda jste zbabělec a jestli nakonec zbabělcem jste, celý váš dosavadní život mění svůj význam a smysl. Jste sebe-projektem, který nemá pevného bodu, kromě okamžiku Vaší smrti. Díky tuposti těch restauračních hostů kolem Vás víte, že světu – Vašemu světu a jiný nemáte k dispozici – dáváte smysl Vy a ten smysl bude mít hotovou podobu až ve chvíli, když Váš život a tedy i Váš svět skončí. Život je zaměřen k budoucnosti, ale je budoucností, ze které smrt udělá definitivní minulost. Takže dříve, než objednáte pátý, šestý rum, pocítíte existenciální úzkost, strach a pýchu. Po sedmém to už bude lepší.

Jsoucí a existující

A po třech ukázkách „existenciálních“ situací můžeme přejít k samotnému popisu a analýze existencialismu. Existencialisté rozlišují dva způsoby bytí. Na jedné straně je bytí (das Seiende), jsoucno. To jsou kameny, planety, pokoj č. 173, rostliny, stůl, dopsané a vytištěné knihy, květák. To jsou lidé, kteří se obklopují věcmi, tituly a těly, aby nemuseli cítit absurditu a hrůzu života. Hotové, dovršené, neměnné bytí. Pokud zasadíte zrnko květáku, máte jistotu, že vyroste květák a nic jiného než květák. Pokud někde zanecháte židli jí samé, máte jistotu, že zůstane židli. Pokud potkáte ředitele, který není už nic jiného než ředitel, máte jistotu, že jím zůstane i když ho necháte jen jemu samému. A proti tomuto jsoucímu stojí existující, existence (das Dasein) – žijící člověk. Protože člověk není nic – jak jsme viděli v předešlých ukázkách – hotového. Člověk musí volit co bude. Nemůže nevolit pokud chce zůstat člověkem. A je tím, co volí aby byl. Když se na schůzi katedry vzbouříte, když se v restauraci poperete, určujete, co jste, stejně jako když se podvolíte a místo facek přidáte nějakou tu vulgární poznámku. U květáku předchází podstata existenci (je tím, čím je ještě před tím než existuje), u člověka předchází existence podstata (v existenci člověk volí, čím bude a tak určuje svoji podstatu). A – jak dodávají existencialisté – žádná věc pouze jsoucí (kameny, hvězdy, auta) nemůže existovat, ale existující – např. člověk na vysoké škole – se může stát pouze jsoucí. Prerostlým dvounohým květákem. Většina lidí se po většinu svého života existence bojí a utíká k činnostem, které Vám mohou zakrýt fakt, že jste existenci. Když se začneme schovávat za své tituly, za své peníze, za svoje mocenské postavení, za svojí krásu – neboť to všechno jsou hotové, neživé věci či stavy zakrývající to co a jak jste – opouštíme existenci. Když se smíříme s tím, že žijeme uprostřed sebeklamů, pak sebeklamem přestáváme existovat a stáváme se věcí. Pocit absurdity z první a třetí ukázky je tak pocit

absurdnosti zjištěním, že ti kolem Vás jsou pouhé věci a vy jste také byli věci a zase se jí můžete stát. Navíc – a to je spojené právě s pocitem úzkosti – každá existující věc (každý živý člověk) ví, že konečná událost jeho života bude proměnou k jsoucímu. Smrt bere existenci s konečnou platností – definitivně. I když uhájíme existenci proti pouze jsoucímu, smrt ji nevyhnutelně zničí. Naše existence je v nejlepším případě dočasná.

Svoboda

Přesto – jakožto lidé – existujeme a existujeme svobodně. Před vším můžeme utéci – před manželkou, dobrem, penězi, bolestí, nesvobodou – pouze svoboda je nutná – „jsme odsouzeni ke svobodě“. I ti, kteří žijí životem židlí, volili život židlí, i ti kteří utekli před životem do citací, volili citace a ne život. Nikdo za vás vaše rozhodnutí nemůže učinit – i když se půjdete zeptat někoho jiného, co máte dělat, už samotnou volbou rozhodčího rozhodujete. A absolutní nečinnost je volbou zrovna tak jako ta nejbezprostřednější aktivita. Jestliže někoho, koho milujete, nepolíbíte – aby měl vlastní volbu, abyste mu neurčovali život, určujete mu život stejně tak, jako když ho políbíte. Zdrženlivostí mu možná ničíte život daleko víc než projeveným citem – a nebo naopak.

Jsme tedy svobodnou existencí, kterou smrt odsuzuje k nesmyslnému – celý život ti nejlepší bojují proti tomu být jako kameny nebo stroje na sexuální uspokojení, aby je pak v kameny proměnila smrt – absurdnímu a úzkostnému životu uprostřed věcí. Jak odpovědět na takovou – jen naší a jedinečnou – situaci.

Sebevražda

První možnou odpovědí je podle existencionalistů sebevražda. Byli jsme vrženi do světa, který je – v okamžiku, kdy chceme být k sobě samým upřímní – absurdní, krutý a k našemu osudu dokonale lhostejný. Chce po nás – alespoň tak to cítíme – nějaký smysl a přitom nám smrtí jakýkoliv dokonavý smysl bez náhrady znemožňuje. Možnou reakcí je tedy vrátit mu po právu o co – ve chvíli nejvyššího lidství – nestojíme. Dáváš nám absurdní život beze smyslu – vem si ho zpátky! Jedině tak zůstaneme lidskými a lidmi. Využít, vyčerpat naši svobodu až do dna, zvolit pro sebe odpověď ne! absurdnímu, úzkostnému a krutému světu. Jenže věc je složitější. Sebevraždou dotvrzujeme naši svobodu, ale zároveň se jí definitivně zřikáme – a což je snad ještě důležitější – sebevraždou dotvrzujeme absurdnost života. Nepřemáháme svět – oddáváme se mu. Potvrzujeme jeho nesmyslnost. A tím se dostáváme na úroveň lidí-věcí ze všech těch restaurací, ředitelských postů a salónů krásy. Je to abdikace, nikoliv odmítnutí. Sebevražda není tedy lékem na absurdní, nesmyslný svět.

Obětování se pro druhé a společnost

Sebevražda není řešením, ale existují i další možnosti „odporu“ nesmyslnosti života. Můžeme se obětovat druhým, dát jim svůj život. Můžeme žít – eventuálně umřít – pro národ, dělnickou třídu, Petru, děti z rozvojového světa, Boha, ti zvrácenější pak pro feťáka Jirku, úspěch v showbyznysu či politice. Nemá-li náš život smysl, je-li absurdní a krutý, můžeme jej odevzdat něčemu – či někomu – jinému. Obětujeme se. Ovšem i toto řešení má – podle existencionalistů – významná omezení. Zřekneme-li se sami sebe ve prospěch někoho jiného, neřešíme problém absurdity života jako takového. Nesmyslnost života jsme nepopřeli – pouze ji přesunuli na někoho jiného. Strávit život obětováním se chudým, nešťastným či zvráceným existencím, znamená předání odpovědnosti za život na někoho jiného. A je to také abdikace a prohra. Dáte-li se někomu jinému – a nikdo nepopírá ušlechtilost oběti (za ušlechtilou obět

zde nemyslíme zvrácenou péči o člověka, který se nechce změnit (viz. Dostojevského hrdinové a především hrdinky), ale souboj s tím negativním ve druhém člověku – proměňujete se opět ve věc a problém nesmyslnosti života neřešíte. Ještě zvrácenější je pak obětování se nějaké ideologii, hotové myšlence, systému. Stanete-li se přesvědčeným marxistou (nebo neo-liberálem) odhodlaným obětovat svůj život myšlence krásy proletariátu (nebo volného trhu) a budete-li této ideologii sloužit, proměnili jste život ve věc a za věc. Vše co je hotové, dokonalé, bez vývoje je zároveň dokonale mrtvé. A obětovat se mrtvé věci je ještě nesmyslnější než obětovat se živému člověku. Ani oběť tedy problém – základní problém existencialismu – neřeší.

Životní projekt – sebetvoření

Ovšem existuje – a všimněte si té jemné Sartrovy ironie – ještě jeden způsob řešení problému naší existence – přijetí života jako sebe-projektu, sebe-tvoření. Ano mnohé z toho co se děje kolem Vás je absurdní, nesmyslné, nepříjemné. Smrt Vám nakonec život – i ten existující (ne jenom věčný) – vezme, vaše osobní historie je – jste-li k sobě upřímní – dlouhou sérií velkých porážek a malých vítězství. Vaše existence těsně sousedí se zoufalstvím, ale můžete svůj život chápat jako boj. Boj, ve kterém zoufalství nekonstatujete, ale prožíváte je a nesmiřujete se s ním. Namísto přijetí porážky – o které víte, že nakonec nejspíš přijde – se rozhodnete vzdorovat. Chceme sebe samé, chceme existovat raději než jenom být a proto prostě neustoupíme. Nevyměníme sebe samé za pár bonbonů, pár stránek skript a snadný život. Alespoň v sobě – a pokud možno i v jiných – budeme bojovat o každý kousek „existování“. Nenecháme se opíjet nesmyslnými barbituráty moci, dosaženého bohatství, moudrosti, pýchy, vědeckým úspěchem, celebritním šílenstvím. Při vědomí toho, že život je boj o dočasný smysl se budeme u stolu, kde proměňují druhého člověka v pár fyzických vnaď rvát, na schůzích plných nesmyslných návrhů hádat a především, protože to co jsme popisovali do této chvíle je pouze „proti“- odpor, budeme hledat svou odpověď na hledání smyslu. Takovou odpovědí může být druhý člověk, nikoliv tak, že se mu obětujeme, ale tak, že jej volíme a pokusíme se mu dát sami sebe a požadovat jeho samého. Takovou odpovědí může být práce, která má smysl, takovým pokusem může být trpělivé „budování“ (zase ta Sartrovská ironie) vlastní osobnosti. Volíme osud, ve kterém budeme biti stejně často jako don Quijote (aniž si toho kdo všimne), ve kterém se nebudeme utěšovat náplastmi snadných vítězství, ale ve kterém budeme moci žít. Ve které určíme svému životu smysl sami ze sebe a pro sebe. Až do konce si budeme chtít vážít sebe sama – a v absurdním světě je to možné jedině vytrvalým, odhodlaným bojem.

II. Existencialismus

Existencialismus – jaký vlastně byl

Z toho, co bylo řečeno, vyplývá, že existenciální prvky byli přítomné v evropské kultuře dávno před vznikem slova existencialismus. Jak se asi cítil Oidipus – hrdina starořeckého dramatu – když unikajíc sudbě být otcovrahem a manželem své vlastní matky skutečně zabil svého otce a vzal si vlastní matku. Celý svůj život věnoval úniku od krutého osudu k pomoci druhým a podpoře velkého města, jehož se stal králem, aby nakonec Thébý zničil, blížkým k smrti ublížil a sebe odsoudil k nejhoršímu možnému osudu – k životu zkrachovalého slepce, kterého se každý bojí a nenávidí ho, ale nikdo ho nezabije, aby jeho utrpení náhodou nezkrátil. Co cítil ranný řecký filosof Hérakleitos, když na konci svého života s ironií sobě vlastní napsal – „život je hra malého chlapce s kaménky na břehu oceánu – dětské království;

a naše vědění – dětské hračky“. A co konečně asi prožíval Kristus, jestliže jeho poslední slova před smrtí byla „Bože můj, Bože můj, proč si mě opustil“? Existenciální rysy nesou všechny zlomové, revoluční proudy evropské kultury – namátkou jmenujme romantismus či surrealismus. Přes to všechno je však existencialismus časově relativně přesně vymezeným hnutím se svými bezprostředními předchůdci, názorovými proudy a hlavními představiteli. Začneme u předchůdců.

Předchůdci existencialismu

Mezi nejvýznamnější předchůdce existencialismu patří F. M. Dostojevskij a S. Kierkegaard. **F. M. Dostojevský** je předchůdce existencialismu jak svojí krutostí, dokumentující absurdnost lidského života (podotkneme zde, že neexistuje mnoho krutějších knih než jsou Dostojevského „Běsi“ či „Zločin a trest“), tak svojí dokonalou lhostejností k vnějšímu – objektivnímu – určení člověka. Dostojevskému není hodnota člověka dána jeho povoláním, sociální užitečností, schopností vést úspěšně podnik, ale pouze a výhradně vztahem k druhým lidem, sobě a Bohu. Pokrok chápaný jako zvyšování životní úrovně, doживosti krav a počtu automobilů je Dostojevskému dokonalým nesmyslem. Jaký pokrok pokud se nejedná o lidské vztahy, vztah k Bohu či k sobě samému? Nejbliže se však Dostojevský budoucím existencialistům přiblížil popisem lidí ne-existujících, pouze živých. Petr Stěpanovič jako člověk uchvácený, posedlý mocí nikdy ani neexistoval, Stavrogin je příkladem dokonale zmarněné existence, která než zničí sebe musí ještě – z nudy a lhostejnosti – zničit všechno kolem sebe, Kirilov je pak myslitelem, který život vyměnil za ideu kvůli které také – marně a zbytečně – vlastní život zahodí. Žít, alespoň obrazně, vedle Petra Stěpanoviče, Stavrogina a Kirilova – není lepšího úvodu do studia existenciální filosofie.

Je-li F. M. Dostojevský předchůdcem existencialistů náčrtem existenciálních situací, je **Soren Kierkegaard** předchůdcem analyticky přesné definice jednotlivých existenciálních pojmů. Vášnivý odpůrce filosofických systémů nepopisuje hraniční situace lidského života, nepopisuje „ztracené“ existence, ale snaží se na příbězích již vyřčených podat přesnou – teoretickou – analýzu jejich významu. Není pouze vášní – jako Dostojevský, ale také analýzou – jakkoli vášnivou. V knize Bázeň a chvění rozebírá příběh Abrahamův. Bůh svému milovanému synu Abrahamovi, kterému dopomohl k bohatství, šťastnému životu a nakonec i synovi z ničeho nic řekne – vezmi Izáka (jediného to syna) doved' jej na horu a oběť mi jej místo ovce. A Abraham vezme Izáka, putuje s ním tři dny k hoře, sesbírá dřevo k zápalné oběti, připraví si nůž a celou dobu čeká na slova Hospodina – ne to byl jen vtip, vezmi své milované dítě a zapomeňme na to. Jenže ta slova nepřichází, Hospodin mlčí a čeká. A tak Abraham bere nůž, uchopí Izáka a – odhodlán jej zabít – zdvihne ruku s nožem. A teprve v této chvíli, když už Izáka ve svém úmyslu Abraham zabil – Hospodin ruku odvolává a nechává Izáka žít. Dost nekřesťanský Bůh, který vyžaduje dokonalé pokoření a popření nejen sebe sama, ale i toho co mám raději než sebe sama, že? Dost satanská zkouška. Podle Kierkegaarda však nutná. Naše existence – jakkoli vnějškově zajištěná všeobecnou lékařskou péčí, trvalým platem pod penzí a bůh ví čím ještě – je ve skutečnosti ničím a jediným lékem je víra, absurdní, nedokazatelná, nesmyslná víra a tuto víru můžeme potvrdit jen obětí nad níž není. Abrahamova existence je pouhá sázka na něco naprosto nepravděpodobného – že Bůh existuje – ale jinou volbu než nesmyslnou sázku nemáme, všechno ostatní je jen jistá prohra. **Jakkoli podivné, druhým předchůdcem existencialismu je náboženský fanatik, který je zároveň vyznavačem lidské svobody.**

Existencialisté

Existencialismus můžeme od samého počátku rozdělit na dva základní proudy: **ateistický a náboženský**. Ateisté, ke kterým řadíme především **Jeana Paula Sartra**, **Alberta Camuse** či našeho **Milana Kunderu** jsou přesvědčeni o definitivní konečnosti naší existence. Žádný přesah, žádná „druhá šance“, žádný transcendentní Subjekt, který konečné vítězství existence garantuje, není. Člověk je sám a zároveň, právě proto, že je sám, je jediným Bohem světa. Rozhoduje nejenom o tom, zda bude dobrý nebo zlý, ale i o tom co je Dobro a Zlo. Jediné o čem nemůže rozhodnout – a právě proto zůstává jeho existence nesnesitelná – je vlastní smrt. Je smrtelným, zoufalým Bohem bez základního božího atributu – nesmrtelnosti. Je pouhou nápodobou Subjektu, a proto vlastně jakýmsi kosmickým bastardem. Sartrovo a Camusovo dílo je tedy dílem výsostně pesimistickým. Sartrova dramata: „Mouchy“, „Mrtví bez pohřbu“, „Trójanů“, Camusovy adaptace Dostojevského, jeho dramata „Caligula“ či (vůbec první existencialistické drama) „Nedorozumění“ jsou příběhy „ze kterých mrazí“, příběhy ateistického pesimismu do té doby v Evropě nevídaného, neútěšného a v nejsilnějším slova smyslu sadistického. Podívejme se na Camusův román Mor (laskavý čtenář jistě zaznamenal, že existencialisté k propagaci svých názorů používají s oblibou umělecká díla povídková, románová či divadelní). Město – které neznámá žádná konkrétní město, ale lidstvo, člověka jako takového – je napadeno morem. Nebo, lépe řečeno chová v sobě Mor, který se znenadání, ale v konečném důsledku nevyhnutelně projeví. A co dělají jednotliví hrdinové románu? Upřímný věřící rozdupe svou víru, když vidí umírat neviného, bídák přežije a protože nevěří o nic nepřijde, člověk, který ostatním umožňuje, svojí odhodlaností a silou, žít zemře, lékař léčí i když jeho léčba je jen nesmyslnou, absurdní povinností něco (zbytečného) dělat, monomaniak dál píše svůj nesmyslný román a přežívá, před očima všech umírá nevinný z nevinných – malé dítě. To je váš svět – říká Camus – a zkuste se s ním vyrovnat. Zkuste být jeho Bohem. Žádná jiná role nezbyla.

A na druhé straně stojí existencialismus náboženský, existencialismus **Gabriela Marcela**, **Grahama Greena** či **Martina Bubera**. Existencialismus, který proměňuje „klasickou“ představu neosobního či vnějšího (ON) Boha v představu Boha – osobního zájmu a natažené ruky – (TY). Náboženští existencialisté zdůrazňují, že životní krach, krize, zoufalství není řešitelná nějakou definitivní a pozitivní odpovědí. Naděje, která má mít smysl je vždy pouze směřováním. Bůh nespasí svět, Bůh je „TY“, které volá po spáse světa ve Vás. I náboženští existencialisté věnují velký prostor vašemu znejistění a bourání „jsoucích“, nepravých jistot, ovšem jejich atak směřuje k daleko optimističtějším závěrům. Život může, ale nemusí být marný. Výjimkou je samozřejmě Graham Green, jehož „krutáctví“ a „útok na lidskost“ snese porovnání s těmi nejkrutějšími projevy existencialismu ateistického.

III. Kritika existencialismu

Slabiny existenciální filosofie jsou zřejmé. **Existencialisté sice naprosto správně předpokládají svobodu člověka, ovšem právě absolutizací svobody ničí její vlastní předpoklady.** Co to znamená? Jestliže prohlásíme člověka za svobodného bez přívlastků, říkáme, že vnější podmínky i naše dosavadní (historické) činy neovlivňují – pokud se pro to sami nerozhodneme – nás samé. Jenže to je omyl. Pokud se rozhodnete přistoupit na jisté objektivní podmínky našeho existování, určujeme, čím budeme, bez ohledu na to, co chceme abychom byli. Nelze deset let strávit v koncentračním táboře, kde zabíjíte děti, nebo ve veřejném domě, kde prodáváte svoje tělo, nebo v PR agentuře, kde prodáváte svojí duši a nezhrubnout, neztratit sebeúctu, lidskost. Nelze příliš dlouho lhát nejbližšímu člověku a neztratit city, které k němu chováte. Nelze dlouhodobě užívat radostí těl a neposadit hodnotu

těla na nejvyšší místo Vaší hodnotové hierarchie. To, čím žijete, určuje, co jste, bez ohledu na Vaše přání! A nikoliv naopak, jak se mylně domnívali existencialisté.

Druhá výtka směřuje k radikálnímu, – zejména Sartrovskému a Camusovskému – osudovému individualismu. Neexistence mostů spojujících nás s druhými a odsouzení k věčnému nepochopení druhých i druhými, je neprokázaným předpokladem, nikoliv dokázaným faktem. Všichni víme jak těžké je „přeplovat na druhou stranu řeky“, pochopit – v jiné než v úsměvu-plné, mávající a přetvařující se rovině – toho druhého a většině z nás se to nikdy nepodaří. Nic z toho však neznamena, že je to nemožné. Sartre měl pravdu, když popisoval náhlá zhroucení intimních barikád jako „nekomunikaci, plnou těl“, ovšem jestliže pouhé zhroucení povrchní odcizenosti a intimita sama o sobě není pochopením, neznamená to, že pochopení je nám definitivně uzavřeno. Láska není pochopením, ovšem je docela dobře možné, že jistý druh lásky k pochopení druhého vede.

Poslední kritická výtka směřující k existencialismu se dotýká jeho proklamovaného hnusu ze života. A opět – jistě, život je absurdní, krutý, lhostejný. Žijete-li, nelze se neumazat bahnem, které Vám – alespoň po jistou dobu, dokud se sami neproměníte v bažinu – bude odporné. Každý z těch, kteří milují lidi, se z lidí jednoho dne krutě vyléčí, na dřevě vystoná. To však neznamená, že máme svůj vztah k lidem vyměnit za bahení koupel odporu. Život jako diagnóza „hnusu“ je závěrem přinejmenším zbrklým. Lze jistě pochopit, že díla vzniklá v době krize (nacistické okupace – což je doba zrání a prvních výhonků existencialismu) budou popisovat i „hnusné“, „zbabělé“, „podlé“, „lokajské“, „hulvátské“, ale život není jen svá spodní část. Téměř na každého z nás čeká, přestože život upřímně nahlížený zevnitř je rozhodně utrpením, docela slušná porce štěstí a radosti. Nevidět – skutečnou a nehranou – radost v životě je stejný omyl, jako život, který se pojímá jako stálý konzumní úsměv idiota. A existenciální idiot hnusu není o nic sympatičtější než zlatem ořetěžený konzumní idiot širokých úsměvů.

IV. Nepovinná literatura pro ty, co mají zájem

Albert Camus

Romány

Camus, A. Mor. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění 1963. ISBN neuvedeno.

Camus, A. Cizinec. Praha: Hynek 1997. ISBN 80-85906-58-9.

Povídky

Camus, A. Exil a království. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění 1965. ISBN neuvedeno.

Divadelní hry

Camus, A. Spravedliví. Praha: Dilia 1964. ISBN neuvedeno.

Teoretická pojednání, deníky

Camus, A. Člověk revoltující. Praha: Český spisovatel 1995. ISBN 80-202-0584-5

Camus, A. Mýtus o Sisyfovi. Praha: Svoboda 1995.

Camus, A. Zápisníky I. Praha: Mladá fronta 1998. ISBN 80-204-0653-0

Camus, A. Zápisníky II. Praha: Mladá fronta 1999. ISBN 80-204-0711-1

Camus, A. Zápisníky III. Praha: Mladá fronta 2000. ISBN 80-204-0773-1

Jean Paul Sartre

Romány

Sartre, J. P. Cesty k svobodě I., II. Praha: ELK 1947. ISBN neuvedeno.

Povídky

Sartre, J. P. Zeď. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění 1965. ISBN neuvedeno.

Divadelní hry

Sartre, J. P. Mouchy. Praha: Orbis 1964. ISBN neuvedeno.

Sartre, J. P. Dramata (Mrtví bez pohřbu, Špinavé ruce, Trójanky). Praha: Orbis 1967. ISBN neuvedeno.

Teoretická pojednání, deníky, autobiografie

Sartre, J. P. Slova. Praha: Mladá fronta 1965. ISBN neuvedeno.

Sartre, J. P. Marxismus a existencialismus. Praha: Svoboda 1966. ISBN neuvedeno.

Gabriel Marcel

Marcel, G. K filosofii naděje. Praha: Vyšehrad 1971. ISBN neuvedeno.

Černý Václav

Černý, V. První a druhý sešit o existencialismu. Praha: Mladá fronta 1992. ISBN 80-204-0337-X.